

Právo na vzdělání na vysoké škole nelze chápat jako základní právo v tom smyslu, že by každý byl oprávněn studovat na vysoké škole, jakou si sám zvolí, a že by stát byl povinen zaručit komukoliv takové vzdělání, jaké si přeje. Kritéria pro přijetí ke studiu na vysokou školu nejsou stanovena zákonem (§ 18 odst. 1 zákona č. 172/1990 Sb.), ale jsou věcí samosprávné působnosti vysokých škol. Vyloučení soudního přezkumu rozhodnutí o opravném prostředku proti nepřijetí uchazeče ke studiu na vysoké škole není proto porušením čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Ústavní soud České republiky

rozhodl dne 3. dubna 1996 v plénu ve věci návrhu na zrušení ustanovení přílohy A zákona č. 99/1963 Sb. , občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, vylučujícího možnost domáhat se, aby rozhodnutí rektora vysoké školy o odvolání do rozhodnutí děkana v otázkách přijetí či nepřijetí ke studiu na vysoké škole podle § 18 odst. 2 zákona č. 172/1990 Sb. bylo přezkoumáno soudem, podaného podle § 74 zákona č. 182/1993 Sb. navrhovatelem R. K., zastoupeným advokátem JUDr. M. K., spolu s ústavní stížností o zrušení usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 5. září 1995, čj. 29 Ca 320/95-13, kterým se zastavuje řízení o přezkoumání rozhodnutí rektora Vysokého učení technického v Brně ze dne 14. srpna 1995, čj. 1537/9120/95, za účasti vedlejší účastnice G. K., zastoupené advokátem JUDr. M. K. takto:

Návrh se z a m í t á .

O d ů v o d ě n í :

I.

Dne 14. září 1995 obdržel Ústavní soud České republiky návrh na zrušení ustanovení přílohy A zákona č. 99/1963 Sb. , občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, vylučujícího možnost domáhat se, aby rozhodnutí rektora vysoké školy o odvolání do rozhodnutí děkana v otázkách přijetí či nepřijetí ke studiu na vysoké škole podle § 18 odst. 2 zákona č. 172/1990 Sb. bylo přezkoumáno soudem. Návrh byl podán podle § 74 zákona č. 182/1993 Sb. navrhovatelem R. K. spolu s ústavní stížností, doplněnou podáním ze dne 9. října 1995, o zrušení usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 5. 9. 1995, čj. 29 Ca 320/95-13, kterým se zastavuje řízení o přezkoumání rozhodnutí rektora Vysokého učení technického v Brně ze dne 14. srpna 1995, čj. 1537/9120/95, ve věci odvolání do rozhodnutí děkana o nepřijetí ke studiu na vysoké škole.

V ústavní stížnosti navrhovatel namítá porušení základních práv a svobod, vyplývajících z článku 1, článku 2 odst. 2 , článku 3 odst. 1 , článku 33 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), článku 13 odst. 2 písm. c) Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (vyhlášeného pod č. 120/1976 Sb.) a článku 2 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (vyhlášeného pod č. 209/1992 Sb.).

Vzhledem k tomu, že spolu s ústavní stížností byl navrhovatelem podán v souladu s § 74 zákona č. 182/1993 Sb. i návrh na zrušení některých ustanovení právního předpisu, Ústavní soud dne 18. října 1995 usnesením, přijatým podle § 78 odst. 1 citovaného zákona , řízení o ústavní stížnosti přerušil.

Podle § 42 odst. 3 a § 69 zákona č. 182/1993 Sb. zaslal Ústavní soud České republiky předmětný návrh Poslanecké sněmovně. Ve svém vyjádření ze dne 8. listopadu 1995 předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky potvrdil, a to v souladu s požadavky, obsaženými v ustanovení § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb. , že zákon č. 519/1991 Sb. , kterým byl novelizován občanský soudní řád a který obsahuje přílohu A občanského soudního řádu , byl schválen potřebnou většinou poslanců Federálního shromáždění ČSFR dne 5. listopadu 1991, podepsán příslušnými ústavními činiteli a řádně vyhlášen. Ve vyjádření předsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky je vysloveno přesvědčení o souladu ustanovení přílohy A občanského soudního řádu, jímž se vylučuje možnost domáhat se, aby rozhodnutí rektora vysoké školy o odvolání do rozhodnutí děkana v otázkách přijetí či nepřijetí ke studiu na vysoké škole bylo přezkoumáno soudem, s ústavními zákony a s mezinárodními smlouvami podle článku 10 Ústavy . Odkazuje se v něm na generální klausuli, obsaženou v článku 36 odst. 2 Listiny , umožňující zákonné výjimky z obecného pravidla soudního přezkoumávání správních rozhodnutí. Smysl negativní enumerace, obsažené v příloze A občanského soudního řádu , je ve vyjádření spatřován v dynamickém vývoji správního práva a jeho legislativních úprav a upozorňuje se v něm současně na komparativní argument, podle něhož žádný právní řád neuplatňuje bezvýjimečně soudní přezkum správních rozhodnutí, a je-li v některém

právním řádu takovýto přezkum zakotven jako princip, je vždy doplněn negativní enumerací správních rozhodnutí, která soudnímu přezkoumání nepodléhají.

V souladu s ustanovením § 42 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb. Ústavní soud požádal o písemné vyjádření k předmětnému návrhu rovněž ministra školství, mládeže a tělovýchovy, a předsedu České konference rektorů.

Ve vyjádření ze dne 9. února 1996, podaném náměstkem ministra školství, mládeže a tělovýchovy, a to z pověření ministra školství, mládeže a tělovýchovy, se v první řadě analyzuje povaha ústavního práva na vzdělání, obsaženého v článku 33 odst. 1 Listiny. Konstatuje se, že tomuto právu lze rozumět jediné tak, že jde o právo každého ucházet se o vzdělání, přičemž podmínky, za kterých je možné realizovat toto právo na vzdělání vysokoškolským studiem, jsou zakotveny v § 18 odst.1 zákona č.172/1990 Sb. , o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů. Podle názoru vyjádřeného ve stanovisku náměstka ministra školství rozhodováním o přijetí ke studiu děkan fakulty nezasahuje do práva každého na vzdělání, ale posuzuje odbornou způsobilost kandidáta, který se uchází o vysokoškolské vzdělání, k tomuto studiu. Připomíná v něm současně, že podmínky, za kterých je možné se ucházet o vysokoškolské vzdělání, nesmí být v rozporu s Listinou, a tudíž považuje za myslitelný případ podání žaloby na vysokou školu, namítající jejich diskriminační charakter. Na základě uvedeného se ve vyjádření dospívá ke konstatování, podle něhož je rozhodování o přijetí ponecháno volné úvaze (správnímu uvážení), soud by objektivně ani nemohl zjistit, zda odborné znalosti všech uchazečů byly objektivně posouzeny, a tudíž přezkumná funkce soudu by zde proto byla pouze formální. Závěrem stanoviska prof. ing. E. O. je tedy odmítnutí návrhu na zrušení ustanovení přílohy A zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, vylučujícího možnost domáhat se, aby rozhodnutí rektora vysoké školy o odvolání do rozhodnutí děkana v otázkách přijetí či nepřijetí ke studiu na vysoké škole podle § 18 odst. 2 zákona č. 172/1990 Sb. bylo přezkoumáno soudem. Odmítavé stanovisko k uvedenému návrhu zaujal ve svém vyjádření ze dne 12. února 1996 i předseda České konference rektorů. Shodný názor na svém zasedání dne 9. února 1996 zaujala i celá Česká konference rektorů.

Obdobně jako ve vyjádření náměstka ministra školství, i prof. ing. S. H. úvodem analyzuje povahu ústavního práva na vzdělání. Konstatuje, že na rozdíl od vzdělávání na základních a středních školách, které je konkrétním subjektivním právem každého občana, právo na vysokoškolské vzdělání je třeba chápat jako oprávnění rovného přístupu ucházet se o přijetí na vysokou školu a na formálně stejné podmínky studia na ní, nikoli však jako právo být přijat na libovolnou školu, o níž občan projevuje zájem. Ze základní volnosti škol určovat podmínky přijímání ke studiu se ve stanovisku připouští pouze omezení z hlediska dodržování základních práv a svobod (např. uvádí nepřijatelnost vyloučení možnosti ucházet se o studium z důvodů příslušnosti k určité etnické skupině, rase či pohlaví). Jelikož se ve vyjádření možnost studia na vysokých školách nepovažuje za základní právo v tom smyslu, že by kdokoli mohl studovat na jakékoli vysoké škole, kterou si vybere, vede tato úvaha k závěru, podle něhož zákonodárce nepochybil, pokud vyloučil možnost soudního přezkoumání rozhodnutí rektora vysoké školy o odvolání do rozhodnutí děkana v otázkách přijetí či nepřijetí ke studiu na vysoké škole podle § 18 odst. 2 zákona č. 172/1990 Sb. II.

Navrhovatel spatřuje protiústavnost ustanovení přílohy A zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, vylučujícího možnost domáhat se, aby rozhodnutí rektora vysoké školy o odvolání do rozhodnutí děkana v otázkách přijetí či nepřijetí ke studiu na vysoké škole podle § 18 odst. 2 zákona č. 172/1990 Sb. bylo přezkoumáno soudem, v jeho rozporu s článkem 36 odst. 1, 2 a článkem 33 odst. 1 Listiny.

Právo každého na vzdělání, obsažené v článku 33 odst. 1 Listiny se, podle názoru navrhovatele, vztahuje i na studium na vysokých školách. Jelikož podle článku 36 odst. 2 Listiny z pravomoci soudu nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí, týkajících se základních práv a svobod podle Listiny, je tím, dle mínění navrhovatele, dán rozpor přílohy A občanského soudního řádu, vylučující možnost soudního přezkumu rozhodování o studiu na vysoké škole.

III.

Usnesením Ústavního soudu České republiky ze dne 20. listopadu 1995, sp. zn. II. ÚS 229/95, byl odmítnut podle § 43 odst. 1 písm. f) a § 35 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb. návrh G. K. na zrušení ustanovení přílohy A zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, vylučujícího možnost domáhat se, aby rozhodnutí rektora vysoké školy o odvolání do rozhodnutí děkana v otázkách přijetí či nepřijetí ke studiu na vysoké škole podle § 18 odst. 2 zákona č. 172/1990 Sb. bylo přezkoumáno soudem.

Podle citovaného ustanovení zákona o Ústavním soudu má navrhovatelka právo účastnit se jednání ve věci, vedené pod sp. zn. Pl. ÚS 32/95, jako vedlejší účastnice. Podáním ze dne 23. listopadu 1995 se k vedlejšímu účastnictví v uvedené věci přihlásila.

IV.

Jak již bylo konstatováno v nálezu Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 4/95, obsahuje Listina některá základní lidská práva, jež svou povahou jsou sociálními hodnotami konstituujícími hodnotový řád společnosti. V sociálním procesu plní tyto hodnoty funkci spíše jen ideálně typických kategorií, jež vyjadřují cílové představy, a pod něž lze zahrnout především svobodu. Hospodářská, sociální a kulturní práva, uvedená v hlavě čtvrté Listiny, k nimž náleží podle článku 33 i právo na vzdělání, k uvedeným hodnotám, obsahujícím ideálně typické dimenze, nelze, podle názoru Ústavního soudu, přiřadit. Tomuto závěru zdá se nasvědčovat i rozdílnost úpravy jednotlivých základních práv přímo samotnou Listinou. Zatímco totiž kupříkladu svoboda je zde koncipována jako základní lidské právo "bez dalšího", kterážto koncepce je vyjadřována tím, že omezení jakékoliv její formy je podmiňováno zákonem (článek 7 odst. 1, článek 8, článek 9, článek 10 apod. Listiny), hospodářská, sociální a kulturní práva jsou buď výslovně konkretizována v samotné Listině (např. článek 33 odst. 2: "Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách") nebo jejich konkretizace je přenechávána zákonu. V této souvislosti je pro výše uvedenou argumentaci významný právě článek 41 odst. 1 Listiny, v němž se stanoví, že práv uvedených v článku 26, článku 27 odst. 4, článku 28 až 31, článku 32 odst. 1 a 3, článku 33 a 35 Listiny je možno se domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí. Takovým zákonem je např. zákon, jenž stanoví, za jakých podmínek mají občané právo při studiu na pomoc státu (článek 33 odst. 4 Listiny).

Pojmový znak "právo na vzdělání" (článek 33 odst. 1 Listiny) je sám o sobě vágní, neboť s tímto jen všeobecně formulovaným právem je spojen nespočet sociálních aspektů a účelů, a to mnohdy rozdílné sociální kvality a sociálního dopadu. Tendence posunout jakýkoliv z těchto aspektů a účelů do roviny způsobilé k porušení tohoto práva by, podle názoru Ústavního soudu, byla způsobilá, stejně jako v celé řadě obdobných případů, vyvolat celou řadu sociálně disfunkčních a nežádoucích účinků. Právo na vzdělání na vysoké škole nelze tedy, podle názoru Ústavního soudu, chápat jako základní právo v tom smyslu, že by každý byl oprávněn studovat na vysoké škole, jakou si sám zvolí, a že by stát byl povinen zaručit komukoliv takové vzdělání, jaké si přeje. Podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona č. 172/1990 Sb., o vysokých školách, má občan právo studovat na vysoké škole ve zvoleném studijním oboru, prokáže-li potřebnou způsobilost pro toto studium, hlediska pro určení potřebné způsobilosti a způsob jejího ověřování schvaluje však na návrh děkana (resp. rektora), akademický senát. Kritéria pro přijetí ke studiu na vysokou školu nejsou tedy stanovena zákonem, ale jsou věcí samosprávné působnosti vysokých škol. Z toho potom, podle názoru Ústavního soudu, nelze vyvodit jiný závěr než ten, že vyloučení soudního přezkumu rozhodnutí o oprávněném prostředku proti nepřijetí uchazeče ke studiu na vysoké škole není porušením článku 36 odst. 2 Listiny. Navzdory této jejich autonomii nemohou však vysoké školy stanovit pro uchazeče takové podmínky, jimiž by ve skutečnosti porušovaly jejich základní lidská práva, kupříkladu tím, že by je diskriminovaly pro jejich příslušnost k jakékoliv národnostní nebo etnické menšině, pro jejich náboženské vyznání apod. Takové porušení základních lidských práv by se potom nepochybně mohlo stát předmětem ústavní stížnosti, podané podle ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Větu, že "z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí, týkajících se základních práv a svobod podle Listiny" (článek 36 odst. 2 Listiny), je tedy, podle názoru Ústavního soudu, třeba interpretovat tak, že pokud jde o práva uvedená v hlavě čtvrté Listiny, musí jít vždy o práva konkretizovaná, nerozhodno, zda se tak stalo již přímo Listinou nebo teprve zákonem podle článku 41 odst. 1 Listiny. Proto také mezi případy, kdy je vyloučena možnost domáhat se přezkoumání rozhodnutí správního orgánu soudem podle přílohy A k občanskému soudnímu řádu, by sotva bylo možno zařadit rozhodnutí o stanovení úhrady za základní a středoškolské vzdělání, jehož bezúplatnost je výslovně stanovena v článku 33 odst. 2 Listiny.

K tomuto zásadnímu názoru možno dále dodat, že předpoklady ke studiu jsou ověřovány na akademické půdě, a proto vztahy zde vznikající jsou patrně jiného než vrchnostenského charakteru. K vyloučení těchto a podobných rozhodnutí z přezkumné pravomoci soudů vedla zákonodárce nepochybně i skutečnost, že kromě rozhodnutí, která jednoznačně nelze považovat za rozhodnutí o veřejném subjektivním právu, existují taková, která částečně takovou povahu mají či mít mohou, ale jejichž přezkoumávání soudem není vhodné, a to buď pro povahu orgánu, který je vydal, nebo pro povahu rozhodnutí samotného (např. tehdy, když hlediska odborná převažují nad právními). Právě tyto posléze zmíněné důvody zřejmě vedly k uvedení rozhodnutí rektora či akademického senátu ve věci odvolání do rozhodnutí o nepřijetí ke studiu na vysoké

škole v příloze A k občanskému soudnímu řádu .

Podle názoru Ústavního soudu ustanovení přílohy A k občanskému soudnímu řádu , vylučující možnost domáhat se toho, aby rozhodnutí rektora vysoké školy o odvolání do rozhodnutí děkana v otázkách přijetí či nepřijetí ke studiu na vysoké škole podle § 18 odst. 2 zákona č. 172/1990 Sb. bylo přezkoumáno soudem, není v rozporu s článkem 36 odst. 1, 2 ani článkem 33 odst. 1 Listiny , a proto Ústavní soud rozhodl tak, že návrh podle ustanovení § 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb. , o Ústavním soudu, zamítl.

Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 3. dubna 1996

ODLIŠNÉ STANOVISKO č. 1

soudce Ústavního soudu České republiky, podané k výroku nálezu, se zakládá na následujících důvodech:

I.

Podle § 244 odst. 2 o. s. ř. ve správním soudnictví přezkoumávají soudy rovněž zákonnost rozhodnutí orgánů zájmové samosprávy a dalších právnických osob, pokud jim zákon svěřuje rozhodování o právech a povinnostech fyzických a právnických osob v oblasti veřejné správy. Jedná-li se o právo základní, je soudní přezkum takovýchto rozhodnutí podle čl. 4 Ústavy České republiky a podle čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod obligatorní.

V posuzované věci nutno proto v první řadě zodpovědět otázku, zdali se v případě rozhodování o přijetí ke studiu na vysoké škole jedná o rozhodování o právu fyzické osoby v oblasti veřejné správy. Pozitivní odpověď na tuto otázku lze odvinout jednak z platné právní úpravy a jednak z judikatury a konečně i teoretickoprávně.

Z hlediska platného práva je to zejména napadené ustanovení přílohy A o. s. ř., které by nemělo rozumný smysl v případě závěru, podle něhož se v posuzovaném případě nejedná o rozhodování o právu fyzické osoby v oblasti veřejné správy. Dále § 18 odst. 2 zákona č. 172/1990 Sb. , o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů, zakotvuje proces rozhodování o přijetí ke studiu na vysoké škole. V souvislosti s rozhodnutím o přijetí ke studiu obsahuje citované ustanovení i výčet náležitostí pojmově charakterizujících rozhodnutí v oblasti veřejné správy (vyžaduje se jeho odůvodnění, zakotvuje se přezkumný mechanismus).

Z hlediska judikatury lze zmínit usnesení Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky ze dne 19. března 1992, sp. zn. II. ÚS 18/92, v němž byla řešena otázka, jestli Právnická fakulta Univerzity Karlovy v oblasti rozhodování o rigorozním řízení vystupovala jako orgán veřejné moci. K pozitivní odpovědi na tuto otázku Ústavní soud ČSFR dospěl přijetím východiska, podle něhož jiný právní subjekt, než státní orgán, rozhoduje jako orgán veřejné moci o základních právech a svobodách tehdy, je-li toto rozhodování součástí pravomoci zakotvené zákonem a účastenství v něm nutnou podmínkou pro realizaci takového práva nebo svobody a nelze-li právo nebo svobodu uplatnit jinak.

Podle názoru teorie: "Nelze mít bez dalšího za to, že jakékoli rozhodnutí o právech a povinnostech fyzické nebo právnické osoby je již z tohoto důvodu vydaným v oboru veřejné správy. Zde musí soud, a právě on, odlišit, zda dotčená práva a povinnosti jsou charakteru veřejnoprávního nebo soukromoprávního; bezvýjimečně použitelné kritérium tu není nejen díky tomu, že správní věda neměla po řadu let možnost se svobodně rozvíjet a nejen pro téměř neexistující komparatistiku, ale i proto, že hranice mezi správou veřejnou a správou soukromou jsou v moderním světě dosti pohyblivé, a to ve prospěch správy veřejné." (J. Bureš, L. Drápal, Občanský soudní řád. Komentář. Praha 1994, s. 491) Argumentem ve prospěch závěru, že rozhodování o přijetí ke studiu na vysoké škole má povahu rozhodování o právech fyzických osob v oboru veřejné správy je skutečnost, že zákon o vysokých školách předpokládá výlučně existenci státních vysokých škol, na část jimi uskutečňovaných rozhodnutí přímo vztahuje správní řád (§ 34), pro další část upravuje speciální postup (např. § 18 odst. 2). Právu studovat na vysoké škole zákon přisuzuje veřejnoprávní povahu. Toto konstatování plyne z ustanovení § 34 , podle něhož se na rozhodování o vyloučení ze studia vztahuje správní řád , a tudíž následně i možnost soudního přezkoumání.

II.

Pozitivní odpověď na otázku splnění podmínek, vyžadovaných ustanovením § 244 odst. 2 o. s. ř. pro soudní přezkum rozhodnutí orgánů zájmové samosprávy nebo dalších právnických osob, vede k nutnosti zkoumat naplnění čl. 4 Ústavy České republiky a čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod .

Podle čl. 33 odst. 1 Listiny základních práv a svobod má každý právo na vzdělání, což odstavec druhý

citovaného ustanovení specifikuje v tom smyslu, že kromě práva na bezplatné vzdělání v základních a středních školách mají občané podle svých schopností a podle možností společnosti právo na bezplatné vzdělání též na vysokých školách.

Otázkou je, zda z hlediska ústavního lze konstatovat existenci základního práva ke studiu na vysoké škole, anebo se jedná o ústavní normu, jež má jiný normativní obsah. Toliko po jejím zodpovězení lze dospět k závěru o nutnosti soudní ochrany podle čl. 4 Ústavy a čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Ústavní úprava postavení jedince ve společnosti obsahuje ochranu individuálních práv a svobod, jakož i ochranu veřejných statků (public goods, kolektive Güter).

Rozdíl mezi nimi spočívá v jejich distributivnosti. Pro veřejné statky je typické, že prospěch z nich je nedělitelný a lidé nemohou být vyloučeni z jeho požívání. Příklady veřejných statků jsou národní bezpečnost, veřejný pořádek, zdravé životní prostředí. Veřejným statkem se tudíž určitý aspekt lidské existence stává za podmínky, kdy není možno jej pojmově, věcně i právně rozložit na části a tyto přiřadit jednotlivcům jako podíly. (K pojmu veřejné statky v ekonomické literatuře viz např. P. A. Samuelson - W. Nordhaus, *Ekonomie*, Praha 1991, s. 770-771, 982; v literatuře právnické např. J. Raz, *Right-Based Moralities*, in: *Theories of Rights*, (Ed. J. Waldron), Oxford 1984, s. 187; R. Alexy, *Recht, Vernunft, Diskurs. Studien zur Rechtsphilosophie*, Frankfurt a. M. 1995, s. 239 a násl.).

Pro základní práva a svobody je, na rozdíl veřejných statků, typická jejich distributivnost. Aspekty lidské existence, jakými jsou např. osobní svoboda, svoboda projevu, účast v politickém dění a s tím spjaté volební právo, právo zastávat veřejné funkce, právo sdružovat se v politických stranách atd., lze pojmově, věcně i právně členit na části a tyto přiřadit jednotlivcům.

Z hlediska vnitřního členění základních práv a svobod nutno poznamenat, že pokud je základní svoboda spjata s ochranou lidské autonomie zejména před zasahováním ze strany státu, základní právo představuje možnost aktivního jednání subjektu, jemuž koresponduje povinnost plnění ze strany opět zejména státu. Rozdíl mezi základními právy a svobodami a právy a svobodami, zakotvenými v zákonech nebo jiných právních předpisech, spočívá jednak ve vyšším stupni právní síly a jednak v jejich charakterizaci jako principů. Normy, obsažené v zákonech a podzákonných právních předpisech, mohou být pouze splněny anebo nesplněny. Na rozdíl od nich principy představují specifický druh norem, prikazujících realizovat určitý druh jednání v maximální možné míře, a to v závislosti na právních a věcných možnostech (např. v případech kolize s jinými základními právy a svobodami - viz Pl. ÚS 4/94).

Podmínkou existence základního práva nebo svobody je možnost jeho konkretizace a individualizace. V případě studia na vysoké škole tyto znaky vymezit lze, a to následujícím způsobem: Obsahem základního práva na vysokoškolské vzdělání je nikoli pouze právo ucházet se o studium na vysoké škole, nýbrž i právo být přijat ke studiu a právo studovat na vysoké škole, a to na základě splnění školou (nebo státem) předem stanovených podmínek, rovnosti šancí a tím i práva na využití objektivizovatelných možností vysoké školy. Podmínky přijímání na vysoké školy z hlediska ústavního musí být proto určeny předem a musí vycházet z principu rovnosti příležitosti. Obdobně stanovení možností společnosti, a tudíž kapacit vysokých škol a rozsahu bezplatnosti studia, není otázkou libovůle, nýbrž věcí, vyžadující objektivizovatelná hlediska, jejichž vymezení je věcí zákonodárce, exekutivy i vysokých škol.

III.

Jestliže dospívám k závěru, podle něhož je v ustanovení čl. 33 odst. 1, 2 Listiny základních práv a svobod obsaženo základní právo na vzdělání též na vysokých školách, důsledkem tohoto závěru je konstatování ústavního požadavku na jeho soudní ochranu podle čl. 4 Ústavy a čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Jelikož ustanovení, obsažené v příloze A o. s. ř., takovýto přezkum vylučuje, považuji jej za protiústavní.

ODLIŠNÉ STANOVISKO č. 2

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu v tomto případě vychází ze správného závěru k čl. 33 Listiny základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky. Podle něho má každý právo na vzdělání, z čehož v první řadě vyplývá, že nikomu nesmí být apriori odmítána možnost vzdělávání. Na rozdíl od účasti na vzdělání na základních a středních školách, které je podle odst. 2 konkrétním subjektivním právem každého občana, právo na vysokoškolské vzdělání není garantováno každému automaticky, neboť ustanovení tohoto odstavce počítá s tím, že občan může realizovat toto své právo ve vztahu ke svým schopnostem a možnostem společnosti. Obsahem tohoto práva konkrétní osoby tedy není být přijat na konkrétní vysokou školu v konkrétním čase. Tvrzení, že pojem "právo na vzdělání" je sám o sobě vágní, je ovšem třeba pokládat za nepřijatelné.

Ve své úvodní části odůvodnění uvádí charakteristiku některých základních lidských práv, z níž se dá odvodit

možnost vykládat lidská práva nikoliv jako dynamický komplex práv, jako komplexní homogenní soubor norem chování lidské společnosti, obsažený ve smluvních či zákonodárných aktech v právu mezinárodním či vnitrostátním, ale jako jednotlivá práva bez společenského kontextu, vyvolávající potřebu je diferencovat na základní a "nezákladní", na důležitější a méně důležitá, na konkrétní či globálně určená, na závazná či deklaratorní.

Proto také nemá opodstatnění tvrzení, které staví proti sobě hospodářská, sociální a kulturní práva na jedné straně a to, co odůvodnění uvádí jako základní lidská práva, jež svou povahou jsou sociálními hodnotami, konstituujícími hodnotový řád společnosti na druhé straně. Obdobná kategorizace nemá žádný právní podklad.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, ani Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, kterými je Česká republika vázána a které jsou podle čl. 10 Ústavy České republiky bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem, neznají jakékoliv odstupňování důležitosti a závaznosti práv, která jsou jejich předmětem a obsahem. Právě naopak, tím, že zdůrazňují, že tato práva se odvozují od přirozené důstojnosti lidské osobnosti a zavazují státy podporovat všeobecnou úctu k lidským právům a svobodám, vyjadřují jasný záměr nečinít mezi nimi rozdíly. S tímto konstatováním není v rozporu ani naše Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb. Význam slova "základní" však nelze chápat jako výraz určité kategorizace mezi závažností jednotlivých v ní obsažených práv a svobod, ale jako zdůraznění, že tato Listina obsahuje jen nejdůležitější instituty lidských práv. České (dříve československé) zákonodárství je označuje za základní, na rozdíl od obecné, širší úpravy, obsažené v obou výše citovaných mezinárodních paktech, které vedle uvedené Listiny jsou také součástí českého právního řádu a nemají jen proklamativní charakter, nýbrž jejich ustanovení podle čl. 10 Ústavy ČR mají přednost před zákonem.